GÜVƏNNƏŞRLƏRİ

FONETİKA: Danışıq səsləri. Saitlərin növləri: qalın, incə; açıq, qapalı; dodaqlanan, dodaqlanmayan. Samitlərin növləri: kar və cingiltili. Sözün səs və hərf tərkibi. Bir sıra sözlərdə "o" saitinin [a] kimi tələffüz edilməsi. Söz sonunda cingiltili samitlərin ("b", "c", "d", "g") tələffüzü.

"K" və "Q" samitlərinin yazılışı və deyilişi. Sözlərin sonunda "k-y" və "q-ğ" əvəzlənməsi. Qoşa samitlə bitən təkhecalı sözlər: eynicinsli qoşa samitlə bitən sözlər, müxtəlifcinsli qoşa samitlə bitən sözlər. Söz ortasında yanaşı gələn ***tt, kk, pp, qq*** samitlərinin tələffüzü. Ahəng qanunu. Heca. Sözün yazılışı və deyilişinə görə təhlili (fonetik təhlil).

MƏTN ÜZƏRİNDƏ İŞ. Buraxılış imtahanında istifadə olunacaq mətnlər haqqında məlumat. Təlim üsulları.

LEKSİKA: Sözün leksik və qrammatik mənası. Əsas nitq hissələrinin həm leksik, həm də qrammatik mənaya malik olması, köməkçi nitq hissələrinin isə ancaq qrammatik mənaya malik olması. Sözün ilkin - həqiqi mənası. Sözün məcazi mənası. Çoxmənalı sözlər.

Omonimlər. Omonim sözlərlə çoxmənalı sözlərin müqayisəsi. **Sinonimlər. Antonimlər.** Frazeoloji birləşmələr (sabit söz birləşmələri). Terminlər (alınma sözlər). Sözün leksik təhlili.

MƏTN ÜZƏRİNDƏ İŞ. Mətnin hissələri: giriş, əsas, nəticə hissə.

ÜSLUBİYYAT. Üslubiyyat və üslub haqqında ümumi məlumat. Azərbaycan ədəbi dilinin funksional üslubları. **Bədii üslubun xüsusiyyətləri.** Bədii üslubun obrazlı nitq forması olması. Bədii üslubun təzahür formaları (şeir dili, nəsr dili, dram dili). Sözün informativ və poetik funksiyaları. Bədii söz. Bədii təsvir və ifadə vasitələri. Ellipsis. **Elmi üslub.** Elmi üslubun xüsusiyyətləri: izah etmək, şərh etmək, nəticə çıxarmaq. Elmi üslubda sözlərin terminləşməsi (Sözün terminoloji funksiyası). Sözün həqiqi mənada işlədilməsinin elmi üslubun xüsusiyyətlərdən biri olması.

Publisistik üslubun xüsusiyyətləri. Publisistik üslubin formaları: yazılı və şifahi. **Rəsmi-işgüzar üslub.** Rəsmi-işgüzar üslubun əsas xüsusiyyətləri. Rəsmi sənədlərin dili. İşgüzar sənədlərin dili.

Məişət üslubu. Məişət üslubunun xüsusiyyətləri. Dialoji nitq. İntonasiya və jest-hərəkət.

Xülasə. Xülasəyə verilən tələblər. **Tezis**. Tezisin əsas xüsusiyyətləri.

MORFOLOGİYA

Nitq hissələri. Nitq hissəsi anlayışı. Nitq hissələrinin bölgüsü. Əsas və köməkçi nitq hissələri.

İSİM: ismin əşya adı bildirməsi. Konkret və mücərrəd isimlər. Ümumi və xüsusi isimlər. Tək və cəm isimlər. Toplu isimlər və onların cəm isimlərdənb fərqi. İsmin quruluşca növləri. Düzəltmə isimlər. Mürəkkəb isimlər və onların yazılışı. İsmin halları. Qeyri-müəyyənlik bildirən hallar. Adlıq, qeyri-müəyyən yiyəlik və qeyri-müəyyən təsirlik halların fərqləndirilməsi. Yönlük halda olan sözlərin yazılışı və deyilişi. Çıxışlıq hal şəkilçisinin bəzən fərqli tələffüz edilməsi.

İsmin mənsubiyyətə görə dəyişməsi. *Mənbə, mövqe, mənafe, tale, mənşə, su, nə* sözlərinin mənsubiyyətə görə dəyişməsi. Bəzi ikihecalı isimlərin kökündə qapalı saitin düşməsi. İsmin şəxsə görə dəyişməsi – xəbərlik (şəxs) şəkilçiləri.

SİFƏT: Əşyaya aid əlamət və ya keyfiyyət bildirməsi. Sifətin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb sifətlər. Mürəkkəb sifətlər və onların yazılışı. Tərəfləri bitişik və defislə yazılan mürəkkəb sifətlər. Sifətin dərəcələri: adi, azaltma və çoxaltma dərəcələri. Azəaltma və çoxaltma dərəcələrində olan sifətlərin yazılışı.
SAY: Əşyanın miqdarını və sırasını bildirməsi. Sayın quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb saylar. Sayın mənaca növləri: miqdar və sıra sayları. Miqdar saylarının növləri: Müəyyən miqdar saylar. Qeyri-müəyyən miqdar sayları. Kəsr sayları. Numerativ sözlər və onların işlənmə məaqmları. Sayların yazılışı (sözlərlə, ərəb rəqəmləri ilə, Roma rəqəmləri ilə). Miqdar saylarında şəkilçilərin yazılışı. Sıra saylarının yazılışı. Deislə yazılıan mürəkkəb saylar. Saylarla işlənən isimlərin təkdə və cəmdə olması.
MƏTN ÜZƏRİNDƏ İŞ. Mətnin növləri

ƏVƏZLİK: Əvəzlik əsas nitq hissələrinin yerində işlənən söz kimi. Əvəzliyin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb əvəzliklər. Əvəzliklərin mənaca növləri. Şəxs əvəzlikləri. Onların I, II və III şəxsin təki və cəmində olması. İşarə əvəzlikləri. **O, bu** əvəzlikləri mübtəda vəzifəsində olarkən onlardan sonra vergülün işlənmə məqamları. Sual əvəzlikləri. Qeyri-müəyyən əvəzliklər. Təyini əvəzliklər.
FEİL: Onun əşyanın hərəkətini bildirməsi. Təsdiq və inkar feillər. Feillərin şəxsə görə dəyişməsi. Feilin quruluşca növləri. Sadə feillər. Düzəltmə feillər. İsimdən düzələn feillər. Feildən düzələn feillər. Mürəkkəb feillər. Tərəfləri defislə yazılan mürəkkəb feillər.
Feilin qrammatik məna növləri: Hərəkətin subyekti və obyekti. Məlum, məchul, şəxssiz, qayıdış, qarşılıq-birgəlik və icbar növ feillər.

Feilin şəkilləri (Feilin təsriflənən formaları): Feilin zamana görə dəyişməsi. Feilin zamanları: Keçmiş zaman. İndiki zaman. Gələcək zaman. Xəbər şəkli. Xəbər şəklində olan feillərin həm zamana, həm də şəxsə görə dəyişməsi. Xəbər şəklində olan feillərin yazılışı və deyilişi. Əmr şəkli. Arzu şəkli. Vacib şəkli. Lazım şəkli. Şərt şəkli. **İdi, imiş, isə köməkçi sözləri (**hissəcikləri). **İdi, imiş** hissəcikləri və keçmiş zaman şəkilçiləri. **İsə** hissəciyi və feilin şərt şəklinin şəkilçisi. Cümlədə isə köməkçi sözünün (hissəciyinin) qoşulduğu sözdən sonra vergülün işlənməsi.

Feilin təsriflənməyən formaları. Məsdər, feili sifət, feili bağlama feilin şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişməyən formaları kimi. **Məsdər**. Məsdərin feilə və ismə aid xüsusiyyətləri. Hansı cümlə üzvü vəzifələrində işlənməsi. **Feili sifət**. Feili sifətin feilə və sifətə aid xüsusiyyətləri. Feili sifət şəkilçiləri. Feili sifətin zaman anlayışı bildirməsi. Feili sifət və feildən düzələn sifət. **Feili bağlama**. Feili bağlamanın feilə və zərfə aid xüsusiyyətləri. Feili bağlama şəkilçiləri. Feili bağlamaların, bir qayda olaraq, cümlədə zərflik kimi çıxış etməsi. Hərəkətin tərzini, zamanını və səbəbini bildirməsi. Bəzi sözlərin yerinə görə feili bağlama, yaxud zərf olması.
ZƏRF: Zərf haqqında ümumi məlumat. Zərfin quruluşca növləri: Sadə, düzəltmə və mürəkkəb zərflər. Mürəkkəb zərflərin yazılışı: bitişik, defislə və ayrı yazılan mürəkkəb zərflər. Zərfin məna növləri: Tərzi-hərəkət zərfləri. Zaman zərfləri. Yer zərfləri. Kəmiyyət zərfləri. Həm zərf, həm də digər nitq hissələri kimi işlənən sözlər.
MƏTN ÜZƏRİNDƏ İŞ. Abzas. Abzasın xüsusiyyətləri.

SÖZÜN TƏRKİBİ: Kök və şəkilçi. Leksik və qrammatik şəkilçilər. Şəkilçilərin bir, iki və dördvariantlı olması. İkivariantlı və dördvariantlı şəkilçilər. Bir cür yazılan şəkilçilər. Sözönü şəkilçilər. **Bitişdirici samitlər: y, n, s**
SÖZ YARADICILIĞI: Sözün quruluşca növləri. Sadə sözlər. Düzəltmə sözlər. Mürəkkəb sözlər. Tərəfləri bitişik, defislə və ayrı yazılan mürəkkəb sözlər. Sözün tərkibinə görə təhlili.

KÖMƏKÇİ NİTQ HİSSƏLƏRİ : Qoşma. Qoşmaların ismin müəyyən hallarında işlənən sözlərə qoşulub məna çalarları yarada bilməsi. Qoşmaların yazılışı və deyilişi. Təkhecalı qoşmaların sözlərə bitişik, çoxhecalı qoşmaların isə qoşulduğu sözlərdən ayrı yazılması. **Bağlayıcı**. Bağlayıcı cümlə üzvləri, cümlələr arasında əlaqə yaradan köməkçi nitq hissəsi kimi. Bağlayıcılarda vergülün işlənməsi. Mürəkkəb bağlayıcılar və onların yazılışı.
Ədat. Cümlədə fikrin təsirliliyini artıran köməkçi nitq hissəsi olması. Ədatların mənaca növləri. Ədatların yazlışı. Bitişik və ayrı yazılan ədatlar. Təsdiq və inkar ədatlarından sonra vergülün işlənməsi. **Modal sözlər**. Danışanın ifadə etdiyi fikrə münasibət bildirməsi. Modal sözlərin mənaca növləri. Modal sözlərdə durğu işarələrinin işlənməsi. **Nida**. Nida hiss-həyəcan ifadə edən köməkçi nitq hissəsi kimi. Nidalarda müəyyən hissi halların ifadəsi. Nidalarda vergül və nida işarəsinin işlədilməsi. **Əsas və köməkçi nitq hissələrinin omonimliyi**. Köməkçi nitq hissələrinin bir-biri ilə omonimliyi. Köməkçi nitq hissələrinin sinonimliyi. Bəzi bağlayıcı və adatların müəyyən şəkilçilərdən fərqləndirilməsi. **Sözün morfoloji təhlili.** **MƏTN ÜZƏRİNDƏ İŞ. Mətnin abzaslara ayrılması və ya yeni abzasın müəyyən edilməsi.**